
PORODIČNE VEZE CRNOJEVIĆA SA OKOLNIM FEUDALNIM GOSPODARIMA

Vasilj Jovović

The medieval Montenegrin ruling dynasty of Crnojević during their rule in Zeta-Montenegro (XIV-XV century) had family relations with the neighbouring rulers and aristocrats from Bosnia, Venice, Kotor, Albania, Zeta (Hranići-Kosače, Erico, Močenigo, Buća, Drago, Byzantines, Zachary, Kastrioti, Arijanit, Musakija, Topije, Dukadini, Balšić etc.). Through these family relations the Crnojević family exercised great political and cultural awareness, both in their country and in the region.

Crnojevići (ili Đuraševići kako su se u početku nazivali) se u XIV vijeku pominju kao gospodari krajeva iznad Budve i Boke Kotorske. Nakon nestanka Balšića postali su najmoćnija porodica u Zeti. Stefan Crnojević je nakon 1455. godine, kada je sa predstavnicima pedeset i jedne družine formalno priznao mletačku vlast nad Gornjom Zetom, postao neosporni gospodar ove teritorije. Sa jačanjem Crnojevića planinski kraj Gornje Zete počeo je da se naziva Crnom Gorom. Krajem XV vijeka ova oblast je pala pod tursku vlast, a njen poslednji poglavar iz porodice Crnojevića, Đurađ, sklonio se u Veneciju. Njegovi potomci pominju se sve do polovine XVII vijeka.

Crnojevići se pominju u spiskovima srednjovjekovne vlastele gdje se kaže da su od Žabljaka. „Crnojević, od Zažablja, više rike Morače, principi od Zente i Crne Gore“ (A. Kačić-Miošić, *Razgovor* 239); „Zarnovich, de Xabiak supra amnem Moracevo, Principes de Zenta, Monte Nigro“ (Prudentio Narentio, *De regno Bosniae*, 55); „Zcarnoevich de Xabiak, supra amnem Moracsevo, Principes de Zenta et Monte-Negrini“ (G. Čevapović, *Synoptico-memorialis Catalogus*, 269); „Zharnoevich de Xabiak supra amnem Moracsevo principes de Zenta et Montenegrinis“ (E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 561). Njihovo ime se nalazi u spisku porodica Ilirskog grbovnika. U različitim prepisima Ilirskog grbovnika njihovo ime se piše *Zarnoevich* (Korenić-Neorić, Beogradski II, Londonski) i *Zarnoevichc* (Fojnički).¹

Stara vlasteoska porodica Crnojevića, koja svoje napredovanje počinje krajem XIV vijeka i naročito u XV vijeku, vezuje svoje porijeklo za Đuraša, odnosno Đuraševiće, sa kojima su svakako bili u rodstvu. Srpski vlastelin Đuraš Ilijić iz Zete bio je sin vlastelina Ilije, a unuk srpskog dvorskog dostojanstvenika sa titulom stavioca Đuraša Vrančića. U povelji kralja Stefana Dečanskog Dubrovčanima iz 1326. godine pominje se među svjedocima i Đuraš Ilijić sa titulom čelnika, a javlja se i kao pristalica mladog kralja Dušana u borbi sa ocem. Đuraš Ilijić, zapovjednik cara Dušana u Skradinu, od 1355. godine, poslednji put se pominje 10. januara 1356. godine prilikom ustupanja grada Skradina Mlečanima. Đuraš Ilijić je umro ili je likvidiran od strane Balšića oko 1362. godine, najvjerovatnije poslije avgusta 1362. godine i smrti Vojislava Vojinovića. Njegov grob se nalazi u crkvi Sv. Mihaila na Prevlaci. Da je bio Dušanov istaknuti vojskovođa svjedoči i nadgrobni natpis na kome stoji da je bio u cara Stefana treći vitez. U ovom natpisu

---

¹ S. Rudić, *Vlastela Ilirskog grbovnika*, Beograd 2006, 233, 244, 250, 257, 317, 63, 80.

se jedini put u Zeti upotrebljava naziv vitez, u smislu zapadnjačkog ritera. Na nadgrobnom natpisu upisano je i ime njegovog unuka Joakima.² Porodično prezime Đuraševići je svakako izvedeno patronimično od rodonačelnika Đuraša Vranjčića. Prema Đuraševićima nazvan je jedan lokalitet u Bogdašićima koji se održao i do danas, a nalazi se na krajnjoj sjeveroistočnoj granici Bogdašića ispod crkve Sv. Ilije.³

Krajem XIV vijeka uticajna ličnost u Zeti i takmac Balšića bio je Radič Crnojević, sin ili unuk nekog Crnoja. Radič se, zajedno sa braćom Stefanom i Dobrovojem, pominje kao gospodar Budve. Bio je primljen u red mletačkih građana, prijatelj Dubrovčana i neprijatelj Kotorana, osim Budvom, vladao je i Grbljem i Paštrovićima. Prvi pomen Crnojevića datira iz 1351. godine i odnosi se na Mihaila (Miok) i Radoslava Crnojevića koje je car Dušan delegirao radi utvrđivanja granica kotorske opštine.⁴ Radič Crnojević je sin jednog od pomenute dvojice, i vladao je do 1378. godine u ime Đurađa I Balšića nekim sjeverozapadnim Đurađevim oblastima, odakle je pod pritiskom Tvrtka I prešao u Gornju Zetu, koju mu je pred smrt dao na upravu Đurađ I.⁵ Radič nije priznavao vlast Balše II i Đurađa I, i 1389. godine pobunio se protiv svojih gospodara, *factus est sibi rebellis*.⁶ Radič je polagao neko pravo na nasljedstvo Đurađeve zemlje, pošto je bio oženjen jednom od Đurađevih kćeri.⁷ I Milan Šufflay navodi da je on 1371. godine ćefalija

---

² B. Šekularac, *Tragovi prošlosti Crne Gore*, Cetinje 1994, 161-162.

³ B. Šekularac, *Tragovi prošlosti*, 163.

⁴ R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima (XIV-XVI vijek)*, knj. I, Cetinje 1963, 138.

⁵ S. Mijušković, *Nekoliko podataka o Radiču Crnojeviću na osnovu arhivske građe iz državnog arhiva u Kotoru*, Istorijski zapisi, VIII/4-12, Cetinje 1952, 309.

⁶ M. Šufflay, *Povijest sjevernih Arbanasa*, Beograd 1924, 205.

⁷ S. Mijušković, *Nekoliko podataka o Radiču Crnojeviću*, 309.

Đurađa I Balšića.⁸ Radič i brat mu Stefan pozivali su Dubrovčane „*da hode po neše zemle svobodno*“.⁹ Sa Radičem Crnojevićem u pohodu na kotorsku opštinu krajem 1395. godine učestvovala je i njegov brat Dobrovoje.¹⁰ Radič Crnojević je poginuo 25. maja 1396. godine u borbi protiv Đurađa II Stracimirovića Balšića, koji je posjeo jedan dio njegove teritorije i radošno javio u Mletke da nema više „*prokletog rušioca ove zemlje*“ - „*Radic Zornoe, maledictus istius patrie destructor*“.¹¹ Jedan dio Radičevih posjeda u primorju zaposjeo je Sandalj Hranić, koji je područje manastira Sv. Mihaila ustupio kotorskoj opštini. Nakon njegovog potiskivanja, Balšići su ponovo zagospodarili metohijom manastira Sv. Mihaila na Prevlaci i upravu nad njim povjerili braći Đuraševićima, Radičevim rođacima, koji su živjeli povučeno u crnogorskim brdima ne pokušavajući da se suprostave Balši III.¹² Nakon pogibije Radiča Crnojevića 1396. godine, Sandalj Hranić se ženi sa Jelenom Crnojević i kroz ovaj brak, prije prirodnim putem nego nasilno, kako se dugo vremena po izvornoj podlozi i rezultatima historiografije opravdano smatralo, preuzeo preostale pozicije Radiča Crnojevića.¹³ Kolijevku Crnojevića činio je planinski masiv iznad Boke Kotorske i Budve, a van tog područja imali su jedno selo u Zabojski (Oblik) i dva u Skadarskom kraju (Samariši i Griša), kao i nekoliko sela u Gornjoj Zeti na bosanskoj granici.

---

⁸ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi (njihova simbioza u srednjem vijeku)*, Beograd 1925, 129.

⁹ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma, I-1*, Beograd-Sremski Karlovci 1929, 244.

¹⁰ S. Mijušković, *Nekoliko podataka o Radiču Crnojeviću*, 314.

¹¹ Š. Ljubić, *Listine IV*, Zagreb 1878, 377.

¹² I. Božić, *O propasti manastira Sv. Mihaila na Prevlaci*, Nemirno Pomorje, Beograd 1979, 87.

¹³ Esad Kurtović, *Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 86 (u pitanju je Radičeva udovica ili kćerka).

Poslije pogibije Radiča Crnojevića njegova braća Stefan i Dobrovoje izgubila su u svom kraju svaku ulogu. Prvo mjesto pripalo je njihovim rođacima Đuraševićima, koji su se tako prezivali po nekom svom neposrednom pretku. Na blisko srodstvo sa Radičevom kućom ukazuje činjenica da su se potomci Đuraševića u XV vijeku ponovo vratili prezimenu Crnojević, čiji su se članovi proslavili u rodu svojim samostalnim stavom i smionim političkim potezima. Đuraševići su držali ostrva na Skadarskom jezeru, uz saglasnost Đurađa II Stracimirovića, ali su ostali bez tri velika sela u Skadarskom kraju (Samariši, Oblik i Griša), koja su činila baštinska dobra Crnojevića.

Risto Kovijanić navodi da je prezime Vranjčić moglo doći od vran-crn (ili od vran-gavran). Na to navodi porodično ime Crnoja (Vraneš, Vraneško), koje je dalo prezime Crnojevićima. U kotorskim spomenicima pominje se 1331. godine zetski vlastelin Kalodurđe Crnojev. Kovijanić ističe da su Kalodurđevići jedan rod sa Đuraševićima-Crnojevićima i izvodi njihovu vezu.¹⁴ Pavle Rovinski kaže da se nova dinastija Crnojevića nalazila u srodstvu sa Balšićima mada bez dovoljno argumenata.

Sinovi Đuraša Ilijića, Đurađ i Aleksa (Lješ) prvi put se pominju 1403. godine kada na poziv Dubrovčana, koji su tada bili u ratu sa bosanskim kraljem Ostojom, pustoše zemlju Sandalja Hranića koga su smatrali neprijateljem zbog starih pretenzija na zetske krajeve. Kao *barones Zentae* između 1403-1435. godine, kako ih navode mletački dokumenti, često se pominju braća Đurađ i Aleksa (Lješ, *Lexius*, *Alexius*) Đuraševići, po svoj prilici unuci Đuraša Ilijića. Mlečani im obećavajući saradnju protiv Balšića nude brojne privilegije, čak i gradove.¹⁵ Poslednji pomen braće Đuraševića u vezi je sa slanjem jednog njihovog

---

¹⁴ R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena*, 133.

¹⁵ R. Živković, *Istorija crnogorskog naroda*, Cetinje 1989, 278; I. Ruvarac, *Prilozi k objašnjenju izvora srpske istorije*, Glasnik SUD, knj. XLVII, Beograd 1879, 206.

poslanstva u Dubrovnik u jesen 1435. godine. Tada ih Dubrovčani već zovu Crnojevićima.¹⁶ To staro prezime, naporedo sa Đurašević sve češće je, da bi na kraju ostalo samo Crnojević. To prezime su svojim imenom dodali svi potomci Đurađa Crnojevića. Nije poznato da li je Lješ Crnojević imao dece, jer se ona nikako ne pominju.¹⁷

Đurađ Đurašević je bio oženjen kćerkom Koje Zakarija, albanskog gospodara iz Danja. U zapisima mletačkog Senata 1410. godine pominju se Đurađ i Lješ kao Kojini zetovi.¹⁸ Koja Zakarija imao je rodbinske veze sa okolnom albanskom i zetskom vlastelom. Kojin sin Leka bio je sestrić Tanuša Velikog Dukadina, a njegova majka Boša Dukadin je 1444. godine, poslije ubistva Leke predala Danj sa okolinom mletačkom knezu i kapetanu u Skadru Francésku Kvirinu.¹⁹ Kojina kćerka Bolja udala se krajem 1412. ili početkom 1413. godine za Balšu III Balšića. Danjski gospodar, zajednički tast Balše III i Đuraševića dobio je na upravu Budvu.²⁰ Jedna kćerka Balše III i Bolje, Doroteja (ili Teodora) bila je udata za bosanskog vojvodu Petra Vojsalića, na koju je Bolja, uz mletačku saglasnost, prenijela 1452. godine pravo da naslijedi sve njene posjede,²¹ a druga kćerka Jelena, udala se 1424. godine za hercega Stefana Vukčića Kosaču, sa sedamnaest godina. Nakon smrti Balše III, Đuraš i Lješ Đuraševići posjeli su nekoliko sela koja su do tada bila neposredno potčinjena Balši III. Oko nekih sela sporili su se sa Kotoranima, ali se može smatrati da su se još više proširili u Gornjoj Zeti, gdje je veći broj sela bio pod neposrednom Balšinom vlašću.²²

---

¹⁶ Lj. Stojanović, *Povelje i pisma*, I-1, br. 506, 486.

¹⁷ R. Živković, *Istorija crnogorskog naroda*, 301.

¹⁸ I. Božić, *Gospodin Kojčin*, Nemirno Pomorje XV veka, Beograd 1979, 216.

¹⁹ I. Božić, *Gospodin Kojčin*, 215.

²⁰ *Istorija Crne Gore*, 2/2, 109.

²¹ Š. Ljubić, *Listine IX*, 445.

²² *Istorija Crne Gore*, 2/2, 129, 132.

Poseban položaj u odnosu na zetskog vojvodu, koga je određivao srpski despot, imali su jedino Crnojevići. Kao istaknuta vlastelinska porodica bili su prilično samostalni na svojoj teritoriji. Da bi ih vezao za sebe srpski despot im je priznao široku samostalnost. Na nadgrobnoj ploči Lješa Đuraševića u komskoj crkvi Prečiste Bogorodice zapisano je da je i on bio „*despota Stepana voevoda*“;²³ u svojoj porodičnoj zadužbini, doduše sa starim porodičnim prezimenom Crnojević. U manastirskoj crkvi Sv. Bogorodice na Komu u Skadarskom jezeru, zadužbini Crnojevića, podignutoj između 1415. i 1425. godine, koja je i kratko bila sjedište Zetske mitropolije, nalaze se četiri groba jedan pored drugoga. Jedan je vjerovatno ktitorov, drugi neoznačeni, Stefana Crnojevića (umro krajem 1464. ili početkom 1465. godine), s tim prije što se uz bočni zid nalazi grob njegove žene Mare sa natpisom, a četvrti sa natpisom je Lješa Crnojevića, koji je umro poslije 1435. godine kada se poslednji put pominje u dokumentima.²⁴

Đuraševići jedno vrijeme drže Svetomiholjsku metohiju i Grbalj, na čijim granicama Đurađ podiže tvrđavu, nazvanu po njemu Đurđevac (porušena 1434. godine) i povjerava je svom mlađem sinu Stefanici.²⁵ Đuraševići su imali solane u Grbaljskom polju.

Đurađ Đurašević je imao četiri sina. Najstariji Đurašin prvi put je pomenut uz oca 1413. godine u osnivačkoj povelji za manastir Praskvica u Paštrovićima „*Presenti Zorci Iurasevich, viovoda del signor Balsa et al fiuolo de Zorci Iurasin*“;²⁶ kada se Đurađ i Đurašin javljaju kao prve ličnosti uz Balšu III i izvršio-ci njegove odluke, a Đurađ Đurašević kao Balšin vojvoda.²⁷

---

²³ Lj. Stojanović, *Stari srpski zapisi i natpisi*, I, Beograd 1902, br. 232, 74.

²⁴ B. Šekularac, *Tragovi prošlosti*, 197-198.

²⁵ *Istorija Crne Gore*, 2/2, 138.

²⁶ K. Jireček, *Spomenici srpski*, Spomenik XI, Beograd 1892, 67-68.

²⁷ B. Šekularac, *Dukljansko-zetske povelje*, Titograd 1987, 147-158.

Drugi sin Kojčin (Gojčin, *Goycinus*), sa titulom najprije kneza, a potom vojvode, u početku je bio glavna ličnost među braćom. Kojčin, koji je dobio ime prema đedu po majci (Koji Zakariji), pominje se u izvorima prvi put juna 1431. godine kada Dubrovčani od njega traže pomoć u ratu protiv Radoslava Pavlovića.²⁸ Od kraja 1451. godine kada je Stefan Crnojević potisnuo braću, ni Kojčin se više ne pominje. Mlečani su Kojčina nazivali slovenskim imenom Kojčin (*Coicinus*, *Coycinus*, *Coizinus*, *Choicin*, *Choicen*, *Coezin*), a na jednom mjestu pominje u obliku koji podsjeća na albansko ime njegovog đeda po majci Koje Zakarije-*Coichia*.²⁹ Nije poznato potomstvo Đurašina i Kojčina Crnojevića, a četvrtom bratu koji je umro 1442. godine ni ime se posigurno ne zna, a možda je to Pavle Crnojević koji se pominje u Italiji u drugoj polovini XV vijeka kao Đed Frančesko Negro.³⁰ Risto Kovijanić navodi da je Gojčin imao sina Đurašina, koji je dobio ime po stricu, a da je njegov unuk Stefan Đurašinović Gojčinović bio nastanjen u Bogdašićima. Pomenutom Stevanu (*Stephano Giurasinovich Goicinovich de dicta villa*) prodao je Luka Marinović iz Bogdašića za 15 perpera 13. aprila 1540. godine, jednu njivu u istom selu, na mjestu zvanom Pod. Dalje se iz dokumenata vidi da je Đurašin Gojčinov sa sinovima imao imanje u Kavču, što znači da je Stevan imao braće, ili je tu možda riječ o sinovima Stevanovim. Kovijanić zaključuje da su se ti potomci Đuraševića nastanili u Boki, kao što kaže i narodno predanje.³¹

U početku složni i zajedno donoseći odluke, Đuraševi sinovi su uskoro postali samostalni, nalazeći se često i u suprotnim taborima. Tada je prvenstvo u porodici umjesto Kojčina zauzeo Stefan (Stefanica) Crnojević, tako da je sudbina Gornje Zete

---

²⁸ I. Božić, *Gospodin Kojčin*, 216.

²⁹ I. Božić, *Gospodin Kojčin*, 217.

³⁰ *Istorija Crne Gore*, 2/2, 225.

³¹ R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena*, 142.

zavisila od njegovog stava. Četvrti brat, čije ime izvori ne bilježe, sa svojom decom do kraja života (umro 1442) nije imao značajniju ulogu.

Stefan (Stefanica) Crnojević u izvorima se pominje od 1426. godine. Gospodar je Crne Gore od 1451. do 1465. godine. Stefan učvršćuje dinastičku vlast Crnojevića upravljajući Crnom Gorom iz Žabljaka na Skadarskom jezeru. Stefan Crnojević umro je 1471. godine, sa blizu 80 godina.³² Stefan Crnojević je bio oženjen Marijom, najstarijom kćerkom Ivana Kastriota. Ta je rodbinska veza dobila na značaju kada se Ivanov sin Đurađ Kastriot-Skenderbeg 1443. godine odmetnuo od turskog sultana, zagospodario Krojom i potom decenijama bio na čelu borbi protiv Turaka. Porodične veze ostalih Crnojevića, Stefanove braće, nijesu poznate. Zna se samo da su 1443. godine imali šest odraslih sinova sposobnih za oružje, jedan od njih bio je Đurašinov sin Stefan.³³

U Avloni (Valoni), na dvoru despota Jovana Komnena Asena (1350-1363), šurjaka cara Dušana i brata bugarskog cara Jovana Aleksandra, započelo je uspinjanje velikaške porodice Kastriota. U jednoj srpskoj povelji iz 1366. godine avlonskog i kaninskog gospodina Aleksandra, sina ili rođaka despota Jovana, pominje se ćefalija kaninski Kastriot. Kako mu ime pokazuje taj ćefalija je bio porijeklom Grk, koji je vjerovatno od Balše II Balšića dobio u leno dva sela u srednjoj Albaniji na Matu. Njegov potomak je „gospodin Ivan“, kako stoji u srpskim poveljama, ili „*Ivan Castrioth*“ (1407-1443) kako piše u mletačkim spomenicima.³⁴ Otac Ivana i đed Skenderbega bio je Pavao Kastriot.³⁵

---

³² B. Šekularac, *Novi prilozi za rodoslov Crnojevića*, Dukljansko-crnogorski istorijski obzori, Cetinje 2000, 37.

³³ *Istorija Crne Gore*, 2/2, 191.

³⁴ M. Šufflay, *Povijest sjevernih Arbanasa*, 205.

³⁵ K. Jireček, *Spomenici srpski*, 15.

Tast Stefana Crnojevića, Ivan Kastriot bio je oženjen Voisavom, kćerkom jednog srpskog vlastelina iz Tetovskog Pologa, đe je manastir Hilandar imao velika vlastelinstva i uživao veliki ugled.³⁶ Zajedno sa sinovima Repošem, Konstantinom i Đurđem priložio je Ivan Kastriot manastiru Hilandaru selo Radosuše s crkvom Sv. Bogorodice i selo Trebište.³⁷ Pored Repoša u Hilandaru je umro još jedan član ove porodice, koji je nosio ime Jovan. Radoslav Grujić je mislio, da je ovo bio sam Ivan Kastriot, koji se pred smrt povukao u manastir Hilandar i tu se zamonašio pošto mu je najmlađi sin Đurđe primio islam i postao kasnije čuveni Skenderbeg.³⁸ Đurđe Kastriot je primio islam poslije 1426. godine i dobio ime Skenderbeg po Iskinderu, tj. Aleksandru Velikom, koga su istočnjačke priče učinile vrlo popularnim među Turcima.³⁹

U južnoslovenskoj tradiciji ostalo je živo sjećanje na arbanaškog Skenderbega. U pismu ruskoj carici Jelisaveti, od 10. septembra 1758. godine, mitropolit Vasilije Petrović, navodi Đurđa Kastriota Skenderbega i Ivana Crnojevića među svoje crnogorske pretke.⁴⁰ Savremenik Skenderbega, Konstantin Mihailović iz Ostrovice u svojim memoarima, opisuje ga kao mudrog i hrabrog kneza.⁴¹

---

³⁶ R. Grujić, *Svetogorski azili za srpske vladaoce i vlastelu posle Kosovske bitke*, Glasnik Skopskog naučnog društva, knj. XI, d. n. 5, Skoplje 1931, 81.

³⁷ J. Radonjić, *Đurađ Kastriot Skenderbeg i Arbanija u XV veku*, SKAN, Spomenik XCV, II razred 74, Beograd 1942, 2.

³⁸ R. Grujić, *Svetogorski azili*, 82.

³⁹ I. Božić, *Albanija i Arbanasi u XIII, XIV i XV veku*, Glas SANU, CCCXXXVIII, knj. 3, Beograd 1983, 72.

⁴⁰ D. Vuksan, *Prepiska mitropolita Vasilija i Save i crnogorskih glavara 1752-1759*, Spomenik SKA, LXXXVIII, drugi razred 69, Beograd 1938, 70.

⁴¹ Konstantin Mihailović iz Ostrovice, *Janičarove uspomene ili Turska hronika*, Spomenik SAN, CVII, nova serija 9, Beograd 1959, 129.

Žena Stefana Crnojevića, Marija, bila je sestra Skenderbegova.⁴² Sin Skenderbegov Jovan bio je oženjen Irenom, kćerkom srpskog despota Lazara Brankovića, koji je umro 1458. godine. Žena Ivana Crnojevića, Goislava, bila je sestra Konstantina Arijanita, njezina sestra Andronika, bila je udata za Skenderbega, a treća Angelina udala se za slijepog srpskog despota Stefana Brankovića.⁴³ Pored toga Skenderbeg je bio pašenog Ivana Crnojevića, za koga je bila udata Goislava, kćerka Marije Musaki i kneza Komnena Arijanita.⁴⁴ Crnojevići su se od početka nalazili među bliskim Skenderbegovim saradnicima.

Đurđe Kastriot, koji je prije 1428. godine, prolazno kao turski talac prešao na islam i dobio ime Skenderbeg se iz tvrde Kroje borio protiv Turaka, sve dok se naglo nije razbolio i umro 17. januara 1468. godine u Lješju.⁴⁵ Kroja je pala u turske ruke 1472. godine.⁴⁶

Stefanica (Stefan) Crnojević najprije je bio uz srpskog despota, 1441. godine pristaje uz Stefana Vukčića Kosaču, a 1444. godine uz Mlečane, ponovo se vraća saradnji sa srpskim despotom Đurđem Brankovićem (1448), da bi od 1452. godine postao mletački kapetan pod platom i vojvoda Gornje Zete, „*capitaneus et voivoda Zete Superioris*“.⁴⁷ Stefan Vukčić mu je ustupio pet katuna: Goljemade, Goričane, Kruse, Beri i Ozriniće.⁴⁸

Braća Stefana Crnojevića, Kojčin i Đurašin posljednji put se pominju 1451. godine, Stefanica je braći oduzeo veći dio posjeda i sasvim ih uklonio sa političke pozornice u Gornjoj Zeti.⁴⁹

---

⁴² K. Jireček-J. Radonić, *Istorija Srba*, I, Beograd 1984, 401.

⁴³ I. Ruvarac, *O rodu despotice srpske Anđeline i sreći despine Marije*, Zbornik Ilariona Ruvarca, I, 37.

⁴⁴ J. Radonjić, *Đurađ Kastriot Skenderbeg*, 229.

⁴⁵ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, 130; I. Božić. *Albanija i Arbanasi*, 82.

⁴⁶ I. Božić. *Albanija i Arbanasi*, 84.

⁴⁷ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, 129.

⁴⁸ Š. Ljubić, *Listine*, IX, 408.

⁴⁹ *Istorija Crne Gore*, 2/2, 225.

Stefanica je uvidio opadanje moći srpskih despota, što je i opredijelilo njegovo okretanje Mlečanima. Prema sporazumu sa njima iz 1455. godine na Vranjini, zajedno sa predstavnicima pedeset i jedne opštine Gornje Zete, prihvatio je mletačku vrhovnu vlast. Stefanica je umro krajem 1464. ili početkom 1465. godine.

Stefanica (Stefan) je imao dva sina, Đurađa i Ivana, međutim prema zabilježsci vladike Petra I Petrovića Njegoša, bio je i treći sin Božidar, koji je poginuo 1450. godine pomažući Skenderbegu.⁵⁰ Po Cetinjskom ljetopisu, Đurađ, najstariji sin Stefanov, poginuo je 1450. godine na Ćemovskom polju u borbi protiv Turaka, imao je suprugu Vojislavu, kćerku Leke Dukadina sa kojom je imao sina Stefana „poslednjeg kneza crnogorskog“ koji bijaše sedmi gospodar zetsko-crnogorski do ljeta 1516. godine, a koji je bio oženjen sa Venecijankom Katarinom Orio.⁵¹

Sestra Ivana Crnojevića bila je udata u Kotoru za Đorđa Bizanti, uglednog vlastelina koji je bio član Malog vijeća i više puta godišnji sudija. Bio je stric Đorđa Bizanti mlađeg, poznatog humanističkog pjesnika, koji se ističe u javnom životu 1520-1560. godine. Đorđe Bizanti nije imao dece sa Anđelinom (bar ne koja su je nadživjela), zato poslije njene smrti traži namir njenog miraza od Ivana Crnojevića, na osnovu Kotorskog statuta.⁵²

Ivan Crnojević (1465-1490), vojvoda i gospodar zetski, prvi put bio je oženjen sa Goislavom, sestrom Konstantina Arijanita. Drugi put Ivan se oženio 1469. godine Marom, kćerkom hercega Stefana Vukčića, postajući zet njegovom nasljedniku Vlatku. Uprkos srodstvu stalno ga je pritiskalo teško sjećanje na desetogodišnje zatočenje, u kome ga je držao herceg Stefan Vukčić Kosača.⁵³

---

⁵⁰ B. Šekularac, *Novi prilozi za rodoslov Crnojevića*, 37.

⁵¹ B. Šekularac, *Cetinjski ljetopis*, Cetinje 1993, 174.

⁵² R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena*, 144.

⁵³ *Istorija Crne Gore*, 2/2, 287.

Ivan Crnojević je imao tri sina i jednu kćerku, zvanu Jekaterina, udatu za Radula, vlašskog gospodina (vojvodu), pominje se još jedna kćerka Ivanova, čije je ime ostalo nepoznato.⁵⁴ Milorad Medaković netačno navodi da je Ivan bio oženjen Vojislavom, kćerkom Luke Dukadžina i da su imali kćerku Anđeliju koja je udata za slijepog srpskog despota Stefana.⁵⁵

Kolijevka porodice Arijanita nalazila se na današnjoj riječici Janici, kod današnjeg sela Aranitas. Arijaniti nose vizantijske titule patrikuj, sevasta, protoalagatora. U XV vijeku Golem Arijanit Komnen, slavan je gotovo kao Skenderbeg i vlada od Mokre na Skadarskom jezeru preko Špatnije sve do Valone i Kanine. Aragonski kralj mu 1451. godine potvrđuje pokrajinu Musakiju.⁵⁶

U početku vladavine Ivan Crnojević je protivnik Mlečana, ali se 1466. godine uz posredovanje hercega Stefana i Skenderbega, pomirio sa Venecijom i postao vojvoda pod mletačkom vrhovnom vlašću, sa platom od 1200 dukata.⁵⁷ U ratu Venecije i Turske Ivan se toliko angažovao da je kao kapetan Gornje Zete i vojvoda 1473. godine bio uvršten u red mletačkih plemića. Ivan je učestvovao u odbrani Skadra 1474. godine, poslije čega je sa bratom svoje druge žene Vlatkom Hercegovićem pokušavao da oslobodi Hercegovinu od Turaka, ali se sa šurakom uskoro zavadio. Uz pomoć Vlatkovu, Turci su 1478. godine zauzeli Ivanovu prijestonicu Žabljak. Sljedeće 1479. godine Ivan je morao da napusti zemlju, prepusti je Turcima i skloni se u Italiju. Poslije smrti turskog sultana Mehmeda II (1481), Ivan se vraća u zemlju. Novi turski sultan Bajazit II je

---

⁵⁴ B. Šekularac, *Cetinjski ljetopis*, 172.

⁵⁵ M. Medaković, *Povjesnica Crne Gore od najstarijih vremena do 1830*, Beograd 1850, 20-30.

⁵⁶ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, 123-124.

⁵⁷ K. Jireček-J. Radonić, *Istorija Srba*, I, 401.

prihvatio novonastalu situaciju, ali je Ivan kao znak prihvatanja turskog vazalstva morao 1482. godine da pošalje u Carigrad kao taoca svog najmlađeg sina Stanišu, koji je tamo bio poturčen i dobio ime Skender. Mlečani Ivana nazivaju sultanovim zastavnikom, „*subdito et flambulario*“.⁵⁸

U Kotoru je Ivan Crnojević imao svoju palatu, gdje mu je bila rezidencija. Ivan Crnojević se orodio sa tri najuglednije kotorske porodice: Buća, Drago i Bizanti, osim sestre u Kotoru su bile udate i dvije njegove kćeri. Opis Ivanove palate dao je Timotej Ćizila u početku XVII vijeka u spisu na italijanskom jeziku o porodici Bolica. Ćizila kaže da je Ivan Crnojević nosio togu kao mletački plemići.⁵⁹ U testamentu Đurđa Crnojevića javlja se kao svjedok, njegov nećak *Triphon Buchia de Cattaro*.⁶⁰ Ivan je umro 1490. godine kao monah Jovan Crnojević.⁶¹ Ivan je imao tri sina: Đurđa, Stefana i Stanišu.

Porodica Crnojevića bila je razgranata. Neki rođaci Ivana Crnojevića živjeli su kao spahije na turskom zemljištu, među njima se navode dva Radiča u Peći. Pojedini Crnojevići nejasnog porijekla našli su se već u XV vijeku u Italiji.⁶²

Najstariji Ivanov sin Đurađ Crnojević, prvi put je bio oženjen Jelenom (Jelom), kćerkom Karla Musakija Topije, koja je umrla ili se u vrijeme burnih potresa u Zeti i Albaniji od njega rastala. Po Cetinjskom ljetopisu Đurđe je sa Jelenom imao sina Lazara i kćerku Anđeliju, koja je bila udata za slijepog despota Stefana. Lazar je poginuo u borbi sa Turcima predvođeci ćesarovu vojsku, pošto je prethodno bio primljen u Beču „u velikoj milosti“.⁶³

---

⁵⁸ K. Jireček-J. Radonić, *Istorija Srba*, I, 402.

⁵⁹ R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena*, 144.

⁶⁰ K. Jireček-J. Radonić, *Istorija Srba*, I, 405.

⁶¹ B. Šekularac, *Tragovi prošlosti*, 333.

⁶² *Istorija Crne Gore*, 2/2, 336.

⁶³ B. Šekularac, *Cetinjski ljetopis*, 172.

Moćna porodica Musaki, čiji su takmaci bili Arijaniti, stajala je u okolini Valone, u takozvanoj Musakji Vljores. Musaki nose prezime grčkog porijekla i vizantijsku titulu despota od prve polovine XIV vijeka.⁶⁴ Na njihovom starom grbu bio je izvor sa dvije baklje, a od kada su postali despoti (prije 1336) uzimaju u grb dvoglavog orla sa zvijezdom (*l arme dell impero*).⁶⁵

Drugi put 1490. godine Đurađ Crnojević se uz sultanovo dopuštenje oženio Jelisavetom, kćerkom mletačkog plemića Antonija Erica. Posredovao je po svoj prilici kotorski knez i providur Paolo Erico (1489-1491), koji je nudeći Ivanu za snahu svoju rođaku, htio da riješi i pitanje njene udaje i zetsko-mletačkih odnosa.⁶⁶ Kada je nevjesta otplovila iz Venecije za Kotor, umro je Ivan Crnojević.⁶⁷ Kako je kotorski knez i providur javljao o njegovoj smrti 4. jula, Đurađ Crnojević se našao na čelu Crne Gore krajem juna ili početkom jula 1490. godine.⁶⁸

Đurađ Crnojević (1490-1496) imao je dva sina, Solomona i Konstantina, spominje se i treći sin Ivan (Jovan) i tri kćerke, od kojih je jedna udata u vlasteosku porodicu Buća u Kotoru. U svom testamentu, koji je napisao 1501. godine u Milanu, Đurađ Crnojević pominje dva sina, Solomona i Konstantina, i tri kćerke. Testament Đurđa Crnojevića pisan je 22. oktobra 1499. godine u Milanu na slovenskom jeziku, u obliku pisma za ženu.⁶⁹

---

⁶⁴ M. Šufflay, *Srbi i Arbanasi*, 124.

⁶⁵ M. Šufflay, *Povijest sjevernih Arbanasa*, 207.

⁶⁶ R. Živković, *Istorija crnogorskog naroda*, 363; *Istorija Crne Gore*, 2/2, 336.

⁶⁷ R. Rotković, *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda*, Cetrinje 1996, 63.

⁶⁸ R. Živković, *Istorija crnogorskog naroda*, 363.

⁶⁹ B. Šekularac, *Dukljansko-zetske povelje*, 39.

Đurđe Crnojević izgubio je povjerenje sultana Bajazita, zbog veza sa mladim francuskim kraljem Karlom VIII, i zbog veza sa svojim ujakom Konstantinom Arijanitom, koji je tada bio regent monferatske grofovije, te je morao da napusti Crnu Goru (1496). Konstantin Arijanit Komnin, koji se pred Turcima sklonio u Italiju, čovjek francuskog kralja, pripremao je protiv-tursku akciju, koja je trebalo početi ustankom u Albaniji. Konstantin Arijanit je bio brat Angeline, udovice slijepog despota Stefana i Goislave, prve žene Ivana Crnojevića, samim tim ujak Đurđu Crnojeviću. Ujak je bio i kćerki slijepog despota Stefana, Mariji ženi monferatskog gospodara Bonifacija V Paleologa. Bonifacije je umro 1485. godine, a njegova žena Marija 1495. godine, te je Konstantin postao u Monferatu namjesnik njihovog maloljetnog sina Guljelma. Đurđe Crnojević se 1496. godine, pred Turcima sklanja u Italiju. U Veneciji je Đurđa vidio Marin Sanudo, koji ga opisuje kao vrlo lijepog čovjeka, visokog rasta, obučenog po grčkom načinu u odijelo izvezeno zlatom.⁷⁰ Poslije 1503. godine o Đurđu Crnojeviću nema podataka. Đurđe se iz Mletaka sklonio u Tursku, gdje je u Anadoliji dobio timar. Prema nepotvrđenim izvorima on je iz Anadolije prešao na Rodos i tamo umro.⁷¹

Stefan Crnojević vladao je nominalno Crnom Gorom 1496-1499. godine, a stvarni regent bijaše Feriz beg, namjesnik Skadra. Po Cetinjskom ljetopisu bio je oženjen Marijom, kćerkom dužda Venecije Močeniga. Po savjetu svog tasta napušta Crnu Goru i odlazi u Veneciju gdje umire 1527. godine bez potomstva.⁷² Postoji zapis Stefana Crnojevića na Svetostefanskoj

---

⁷⁰ *Istorija Crne Gore*, 2/2, 345, 404.

⁷¹ B. Kovačević, *Đurađ Crnojević i njegov značaj*, Bibliografski vjesnik, 1-2, Cetinje 1990, 8.

⁷² B. Šekularac, *Cetinjski ljetopis*, 173.

povelji koju je pisao srpski arhiepiskop Nikodim sredinom XV vijeka za manastir Banjsku, o tome kako on obnovi i „popisa sva slova gospodina Nikodima“ koja bijahu „potrena“. Stefan je povelju našao u hazni (riznici-blagajni) cara Murata II. Vjerovatno je našao povelju i na njoj ostavio zapis 1500. godine. Povelja se danas čuva u carskom saraju u Istambulu.⁷³ Po nekim mišljenjima Stefan je pošao u Hilandar i tamo živio kao kaluđer Marko.⁷⁴

Treći sin Staniša, Skenderbeg, upravlja Crnom Gorom, od 1513. do 1528. godine kao turski namjesnik. Stanišu je Ivan Crnojević poslao još 1485. godine pružajući jemstvo svoje odanosti. Skenderbeg je pokušavao da obnovi veze sa zemljama sa kojima su njegovi stari bili u prijateljstvu i po kojima su se rasuli njegovi mnogobrojni, danas uglavnom nepoznati rođaci. Skenderbeg preporučuje Mlečanima đecu svoga brata Đurđa Crnojevića „starogradske kneza“ presvijetle palače venecijanske, uz ljubazne pozdrave, velikom duždu i svoj presvijetloj gospodi mletačkoj.⁷⁵ Pisao se kao sandžak crnogorski, primorski i svoj dioklitijanskoj zemlji gospodin.⁷⁶ Skenderbeg se često pozivao na svoje pretke, na pečatu je imao dvoglavog orla. Mlečanima je jednom prilikom poslao na poklon mošti Sv. Stefana okovane u srebro.⁷⁷ Potvrdio je posjede manastiru na ostrvu Vranjini.⁷⁸ Poslednji put se javlja 1527. godine u jednoj povelji

---

⁷³ B. Šekularac, *Tragovi prošlosti*, 343.

⁷⁴ R. Rotković, *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda*, 68.

⁷⁵ F. Miklosich, *Die Serbischen Dynasten Cernojević, ein Beitrag zur Geschichte von Montenegro*, Wien 1886, 4-8.

⁷⁶ B. Šekularac, *Skenderbeg Crnojević sandžak crnogorski i primorski i sve dukljanske zemlje gospodar*, Dukljansko-crnogorski istorijski obzori, Cetinje 2000, 53-70.

⁷⁷ K. Jireček-J. Radonić, *Istorija Srba*, I, 405.

⁷⁸ B. Šekularac, *Dukljansko-zetske povelje*, 107.

kojom potvrđuje imanje Vranjinskom manastiru.⁷⁹ Umro je bez poroda, a u Cetinjskom ljetopisu piše da se vratio u hrišćanstvo, mnoge pobjede nad Turcima postigao i usamljen umro.⁸⁰

Zet Đurđa i Skenderbega Crnojevića bio je poznati izdavač crkvenih knjiga Jerolim Zagurović. Jerolimu i svojoj sestri Antoniji, Skenderbegov izaslanik, vojvoda Skender, nosi u Veneciju poklone i pisma, pisana na staroslovenskom jeziku.⁸¹

Đurađ Crnojević je imao veliku kuću u Budvi, koju su prodali njegovi nasljednici. Prema kotorskim spomenicima Đurađ je doživio 1514. godinu, a njegova žena Jelisaveta je umrla 1522. godine. Jedna kćerka Ivana Crnojevića bila je udata za Nikolu Marinova Buću, a druga za Nikolu Ivanova Draga, obojica se javljaju kao opunomoćenici Jelisavete Đurđeve, isto kao i Trifun Nikolin Buća, sestrić Ivanov, koji se proslavio u bici kod Modone 1500. godine, kao zapovjednik kotorske ratne galije.⁸²

Solomon je poginuo u Ugarskoj 1521. godine u borbi protiv Turaka, po nekim podacima umro je 1530. godine. Konstantin je živio u Veneciji i bio oženjen Marijom, kćerkom venecijanskog plemića Kontarinija (Matea Katarinija). Podaci o njegovim potomcima mogu se naći do XVII vijeka kada im se gubi trag. Treći sin Ivan se u nekim dokumentima pominje i kao Ilija, oženjen Jelenom, kćerkom Sofina Mazina.⁸³ *Ivan Cernovich* primao je dohotke iz kancelarije *Pieve di Sacco* i neko vrijeme je bio kapetan tamnica u Padovi.⁸⁴

---

⁷⁹ B. Šekularac, *Vranjinske povelje*, Titograd 1984, 127.

⁸⁰ B. Šekularac, *Cetinjski ljetopis*, 173.

⁸¹ B. Šekularac, *Skender-beg Crnojević*, 55.

⁸² R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena*, 146, 147.

⁸³ B. Šekularac, *Novi prilozi za rodoslov Crnojevića*, 39.

⁸⁴ K. Jireček-J. Radonić, *Istorija Srba*, I, 405.

Milaković u svojoj „Istoriji Crne Gore“ navodi da u Kapitolijama mletačkim stoji da je Đurđe imao tri sina Konstantina, Solomona (koji je umro u Ugarskoj) i Iliju. Konstantin je uzeo za ženu kćerku Matije Kontarina (u Zlatnoj knjizi stoji da joj je ime bilo Marija), sa kojom je imao sina Ivana, koji se dva puta ženio. Prvi put Ivan se oženio 1560. godine sa kćerkom Jovana Batiste Alberti, a drugi put sa Orsetom, kćerkom Gavrila Valerisa. Ivan je imao sina Viktora, koji se 1590. godine oženio Jelenom, kćerkom Petra Kalbija, i sa njom imao sina Ivana i kćerku Faustinu, koja se 1636. godine udala za Gašpara Ludvika Delfina. Viktorov sin Ivan, rodio se 1596, a umro 1660. godine, nije bio ženjen i nije imao djece, sa njim je izumrlo slavno pleme Crnojevića.⁸⁵

Konstantin Crnojević je imao sina Ivana (1560), venecijanskog plemića, koji se ženio dva puta. Prva žena mu je kćerka Giambattista Albertia, a druga Orseta, kćerka Gabriela Valoresoa, venecijanskog plemića. Sa Orsetom Ivan je imao sinove Viktora (1590) i Konstantina. Viktor je bio oženjen Jelenom, kćerkom di Pietra Calvi, venecijanskog plemića. U Cetinjskom ljetopisu Calvi se naziva Balbo. Imali su sina Ivana koji je bio posebno poznat u Veneciji 1621., a koji je umro 1660 godine, neoženjen i bez poroda. Ivanova sestra Faustina bila je udata za plemića Luidija Delfija (1638). Time se gasi ova poznata crnogorska vladarska dinastija. Bar ona njena glavna linija koja je svoju sudbinu vezala za Veneciju. Ovakva genealogija Crnojevića nalazi se i u jednom dokumentu na italijanskom jeziku u Bogišićevom arhivu u Cavtatu.

---

⁸⁵ D. Milaković, *Istorija Crne Gore*, Zadar 1856, 71.

U nekim crnogorskim plemenima (Vasojevićima, Morači i Kučima) govorilo se prema narodnom predanju, da u Peći živi begovska porodica porijeklom Crnojevića. U defteru iz 1485. godine pominje se Radič Crnojević mlađi, koji je držao u Pećkoj nahiji dva sela sa preko 60 kuća (Rakovac i Knežnić).⁸⁶

---

⁸⁶ B. Šekularac, *Novi prilozi za rodoslov Crnojevića*, 41; R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena*, 148; B. Đurđev, *Popis po defter od 1485. godine*, Radovi naučnog društva BiH, II, Sarajevo 1954.